

УДК 371.315.6.015.378

ВОЛОНТЕРСЬКА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Фалинська Зоряна Зенонівна
м. Львів

В статті розглядаються питання професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Аналізуються особливості теоретичної і практичної підготовки фахівців в Україні та деяких зарубіжних країнах. Підкреслюється необхідність приділити особливу увагу практичній підготовці майбутніх соціальних працівників і педагогів, невід'ємною частиною якої повинна стати волонтерська практика під час навчання студентів у ВНЗ.

Ключові слова: професійна підготовка, спеціалісти соціальної сфери, волонтерська практика.

В 90-х роках ХХ століття в Україні була започаткована професійна підготовка фахівців соціальної сфери. Становлення соціальної роботи як нового для українського суспільства виду професійної діяльності, виникнення державних установ соціального обслуговування населення та громадських організацій призвели до актуалізації проблеми соціальної освіти з точки зору виявлення її тенденцій і змісту; конкретизації специфіки соціальної роботи на сучасному етапі її розвитку; визначенню умов оптимізації підготовки фахівців у соціальній сфері.

Важлива роль в уточненні поняття «соціальна освіта», її значення, функцій, цілей, завдань,

принципів, видів і рівнів належить дослідникам: Ю.Галагузовій, І.Зимній, А.Капській, О.Карпенко, І.Миговичу, В.Поліщук, В.Полтавцю, О. Холостовій, В.Ярській та ін

Визначається соціальна освіта як: частина загального і будь-якого виду професійної освіти (О. Холостова); система підготовки кадрів для потреб «третього сектору» (С.Григор'єв); підготовка фахівців для установ соціальної сфери, навчання соціальним наукам, прищеплення практичних навичок виховання (І. Лавриненко).

Разом з тим вчені підкреслюють, що соціальна освіта спрямовується на формування особистості, здатної до самореалізації в соціальній сфері, до здійснення всіх компонентів інтегративного освітнього процесу, до виконання функцій і професійних ролей фахівця соціальної сфери.

Соціальна освіта передбачає навчання фахівців соціальної сфери основним правилам життєдіяльності людини в суспільстві, освоєння соціальної культури, формування соціального мислення і дії, культури соціальних почуттів і культури соціальної організації.

Російська дослідниця Ю.Галагузова розглядає поняття «соціальна освіта» в широкому і вузькому

розумінні. У широкому розумінні соціальна освіта означає вид професійної освіти, що представляє соціальний інститут, виконує економічну, соціальну, культурну функції в суспільстві. У вузькому значенні соціальна освіта – це формування особистості, здатної до ефективної самореалізації в соціальній сфері, до здійснення всіх компонентів інтегративного освітнього процесу, для виконання повного спектру функцій і професійних ролей спеціаліста соціальної сфери [1].

Відзначається роль соціальної освіти для розвитку творчої ініціативи, самостійності, конкурентоспроможності, мобільності майбутніх фахівців соціальної сфери (І.Зимня), адекватних уявлень про процеси, що відбуваються в сучасному світі, про специфіку інтересів і поведінки різних соціальних груп (Т.Руднева).

Мета соціальної освіти виражається в підготовці фахівців, готових до розробки та апробації технологій соціальної інтеграції особистості в суспільство, соціальної експертизи проектів у соціальній сфері, соціального менеджменту установ та організацій.

Виділяються основні завдання соціальної освіти: профілактика соціальних проблем; розробка та впровадження інноваційних технологій особистісної реалізації; реалізація соціальних технологій в соціальних установах та ін. У числі головних завдань соціальної освіти називають встановлення «балансу» потреб людини і суспільства (А.Козлов і Т.Шанін), що досягається висуненням пріоритетних цінностей у вигляді дотримання інтересів людини.

На основі виявлення особливостей соціальної освіти визначають її базові принципи: гуманізм; послідовність і цілісність; використання у змісті соціальної освіти світових освітніх стандартів; єдність державних, громадських, професійних та індивідуальних цінностей; виховання активного ставлення до суспільного життя.

Важливою проблемою для теорії і практики педагогічної науки є завдання вдосконалення моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Під професійною підготовкою фахівців соціальної сфери розуміємо процес формування фахівця нового типу, здатного швидко і адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на всіх рівнях управління. Особливої актуальності у цьому контексті набуває питання гармонізації теоретичного і практичного складників підготовки майбутніх фахівців, подальшої розробки засад практичного навчання студентів, зорієнтованості на формування професійних умінь і навичок, стійкої мотивації майбутньої професійної діяльності.

Результати аналізу наукової літератури (С.Архипова, І.Зверева, А.Капська, Л.Міщик, І.Мигович, В.Поліщук), навчальних програм та стану підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у вищих навчальних закладах України свідчать, що проблемі практичної підготовки фахівців цього профілю поки що не приділено належної уваги, хоч практична підготовка є надзвичайно важливим компонентом процесу формування професійної компетентності, системи спеціальних умінь і навичок. Водночас, варто зауважити, що в багатьох зарубіжних країнах

практичній підготовці майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів надається надзвичайно велике значення.

Спільним у професійній підготовці фахівців соціальної сфери в Україні і за рубежом є те, що, поперше, практика служить органічним доповненням до теоретичних курсів, які вивчають студенти; дає можливість усвідомити суть майбутньої професії і знайти своє місце в ній; ознайомитись із станом соціальної роботи в закладах різного типу; зрозуміти особливості соціальної роботи на сучасному етапі розвитку суспільства. По-друге, практика орієнтована на реалізацію функціонального підходу, ставить за мету оволодіння вміннями для здійснення професійних функцій соціального працівника (комунікативної, організаторської, діагностичної, прогностичної, профілактичної, корекційно-реабілітаційної, соціально-терапевтичної, охоронно-захисної), які реалізуються в органічній єдності.

Проте значним недоліком, на нашу думку, є відсутність достатньої кількості годин для проведення практики у вітчизняних вищих навчальних закладах. Якщо в зарубіжних ВНЗ обсяг практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери становить приблизно 50% навчального часу, то в Україні – не більше 20–25%. Наприклад, у Франції відсоток, відведений для практичної підготовки, становить 55–60% обсягу навчального часу, в США – 50%, у Великій Британії – 40–50%, Бельгії – 35%. Отже, співвідношення теоретичного і практичного компонентів підготовки фахівців для соціальної сфери в Україні на сьогоднішній день не відповідає тенденціям світової соціальної освіти.

Вважаємо, що доцільним є впровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери неперервної практичної підготовки, починаючи з 1-го курсу і до закінчення вищого навчального закладу.

Неперервна практична підготовка майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників повинна здійснюватися на підставі таких принципів: тісного взаємозв'язку між теоретичним навчанням і практичною підготовкою, науково-творчого характеру практичної підготовки, послідовності, спадкоємності, динамічності, поліфункціональності, перспективності, свободи вибору, співробітництва.

Основні завдання практичної підготовки: ознайомлення студентів з організаційною структурою системи соціального захисту населення України, змістом, формами й методами діяльності різнопрофільних соціальних служб (установ, організацій), контингентом їхніх клієнтів, співпрацю зі службами-партнерами; формування позитивної мотивації благодійної діяльності; допомога соціальним службам, установам, організаціям, визначених базами практики, в реалізації завдань; поглиблення та удосконалення теоретичних знань, встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю; практичне застосування методик і технологій соціально-педагогічної діяльності; діагностика професійної придатності студентів до обраної професії; їхня психологічна адаптація до професії; формування професійно значущих якостей соціального працівника (милосердя, доброта, емпатія, довіра, почуття відповідальності, організованість і дисциплінованість, активність та

ініціативність, розуміння і дотримання принципів і цінностей соціальної роботи); удосконалення комунікативних, організаційних, діагностичних, дидактичних, аналітичних, проектувальних умінь і навичок; створення умов для розвитку здібностей і самореалізації студента, для формування власного стилю діяльності; формування у студентів творчого і дослідницького підходів до професійної діяльності.

Серед різних видів практик чільне місце повинна посідати волонтерська практика.

Підкреслимо, що волонтерство – це вагомий ресурс соціальної роботи і, водночас, можливість вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів. Для молоді волонтерська діяльність є не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству, але і стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання і розвитку. Особливо це стосується працівників соціальної сфери, оскільки піклування про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності.

У волонтерському русі дуже багато позитивних аспектів, які варто використати у професійній підготовці соціальних працівників, оскільки волонтери – це не тільки люди-альтруїсти, вони працюють також заради здобуття досвіду, спеціальних знань і

навичок, установлення важливих особистісно-професійних контактів. Волонтерство дозволяє молодій людині в значній мірі реалізувати почуття особистої громадянської відповідальності і, водночас, – це важлива сходинка для подальшого професійного розвитку.

Якості, які розвиваються у студентів, залучених до волонтерської діяльності, сприяють формуванню професійної спрямованості майбутнього фахівця соціальної сфери. У волонтерській діяльності має місце постійне вдосконалення взаємовідносин з власним внутрішнім духовним «Я»; відбувається включення студентів у процеси самосприйняття (студент пізнає себе як джерело бажань і потреб); самоідентифікація (корекція індивідуальної свідомості при співставленні з іншими особистостями); саморозкриття, самореалізація; формується установка на подолання труднощів у професійній діяльності.

Досвід залучення студентів до волонтерської діяльності свідчить, що значна частина з них після закінчення ВНЗ продовжує займатися волонтерською роботою в тій чи іншій сфері.

Таким чином, волонтерська практика студентів, безперечно, повинна стати невід'ємною складовою практичної професійної підготовки сучасного фахівця соціальної сфери і сприяти вдосконаленню системи соціальної освіти.

Література та джерела

1. Галагузова Ю.Н., Сорвачева Г.В., Штинова Г.Н Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Уч.пособие / Ю.Н.Галагузова, Г.В.Сорвачева, Г.Н.Штинова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 224с.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки специалистов социальной сферы. Анализируются особенности теоретической и практической подготовки специалистов в Украине и в некоторых зарубежных странах. Подчеркивается необходимость повышенного внимания к практической подготовке будущих социальных работников и педагогов, неотъемлемым компонентом которой должна стать волонтерская практика студентов во время обучения в вузе.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалисты социальной сферы, волонтерская практика.

In the article the issues of professional training of social workers and pedagogues have been discussed. The main peculiarities of theoretical and practical aspects of professional training of future social workers in foreign countries and Ukraine have been analysed. The importance of practical training is underlined. Special attention is paid to the volunteer practice.

Key words: professional training, specialists of social sphere, volunteer practice.